

ЕМПЕРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АГРЕСИВНИХ ПРОЯВІВ У ПІДЛІТКІВ

Помазан Тетяна

Актуальність проблеми підліткового віку зумовлена його складністю як перехідного періоду між дитинством і дорослістю. Підлітки перебувають у стані «маргінальності», що супроводжується емоційною нестабільністю, агресивністю та категоричністю суджень. Вони дистанціюються від молодших дітей, але водночас не відчують себе частиною світу дорослих, що спричиняє вікову сегрегацію. Ця ситуація ускладнюється нерівномірністю фізичного, статевого, нервово-психічного та соціального дозрівання, що впливає на поведінкові реакції та механізми адаптації. Розуміння цих процесів допомагає розробити ефективні стратегії підтримки підлітків у їхньому соціальному становленні [1–7].

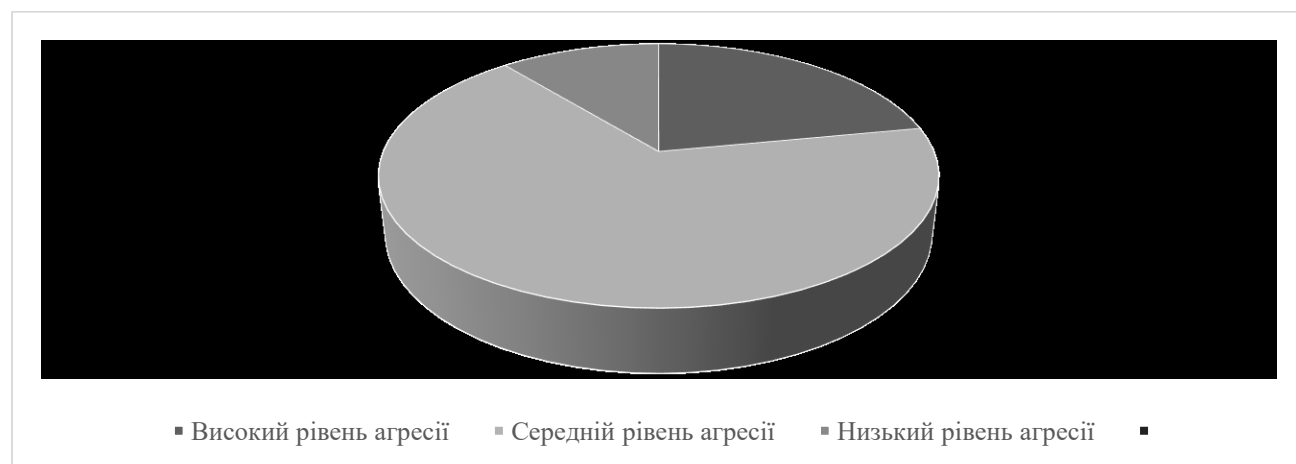
Підлітковий вік є складним періодом через нерівномірність фізичного, психічного та соціального дозрівання. Крім внутрішніх змін, на агресивні прояви впливають зовнішні фактори, зокрема соціальна напруженість і психологічна нестабільність, спричинена війною.

Метою дослідження є аналіз агресивних проявів у підлітків в умовах кризових ситуацій.

Дослідження проходило в три етапи: спочатку сформовано вибірку підлітків 7–9 класів та обрано діагностичні методики, потім проведено опитування й тестування для аналізу агресивної поведінки та узагальнено результати. В емпіричному дослідженні використано «Тест виміру агресії» Л. Почебут, заснований на методиці Басса-Даркі, який допомагає визначити стиль поведінки людини у стресових ситуаціях. Агресія класифікується за 5 шкалами: вербальна, фізична, емоційна, предметна та самоагресія. Також використано такі методики: Шкала стресостійкості Коннора-Девідсона (CD-RISC-10), Шкала оцінки рівня реактивної та особистісної тривожності Ч. Спілберга-Ю. Ханіна, Тест «Самооцінка психічних станів» Г. Айзенка, Стиль поведінки у конфліктній ситуації (методика

К. Томаса). Ці методики використовувались для дослідження впливу їх показників на вплив агресії у підлітків. Інтерпретація результатів засвідчує, що (рис. 1):

- 22% учасників мали високий рівень агресії, з них 15% хлопців, 6% дівчат.
- 67% учасників мали середній рівень агресії, з них 30% хлопців, 38% дівчат.
- учасників мали низький рівень агресії, з них 5% хлопців, 6% дівчат.

Отримані результати свідчать про те, що більшість учасників (67%) мають середній рівень агресії, що є типовим для підліткового віку, коли емоційна нестабільність і соціальні фактори впливають на поведінку. Високий рівень агресії спостерігається у 22% учасників, переважно серед хлопців (15%), що може бути пов'язано з соціальними очікуваннями та особливостями реагування на стресові ситуації. Низький рівень агресії демонструють лише 11% підлітків, що свідчить про здатність цих учасників ефективно регулювати свої емоції та адаптуватися до соціальних умов. Таким чином, результати підтверджують, що агресія є важливим аспектом поведінкових реакцій у підлітковому віці, і її рівень залежить як від індивідуальних, так і від соціальних факторів. Середній рівень агресії є найбільш поширеним серед підлітків, що може бути пов'язано зі складними процесами соціальної адаптації та емоційного розвитку у цьому віці. Розглядаючи результати за шкалами агресії, можна побачити значні відмінності між хлопцями та дівчатами.

Спостерігаються також завищені показники фізичної, вербальної та емоційної агресії у хлопців, що вказує на особливості їхньої реакції на зовнішні подразники, які

часто проявляються через прямі конфліктні ситуації або активне вираження негативних емоцій. Це може бути пов'язано як із біологічними факторами, так і з соціальними очікуваннями, які заохочують більш експресивні моделі поведінки. В дівчат домінують показники вербальної, емоційної агресії та самоагресії, що свідчить про схильність до внутрішньої рефлексії та спрямування негативних емоцій не лише назовні, але й на самих себе. Такий прояв агресії може бути наслідком соціальних норм, які стримують фізичну агресію в дівчат, а також особистих переживань, пов'язаних із самовідчуттям, міжособистісними стосунками та емоційною нестабільністю.

Таким чином, рівень агресії залежить від індивідуальних, соціальних і гендерних факторів, що підтверджує важливість комплексного аналізу підліткової поведінки. Хлопці частіше проявляють фізичну агресію та схильні до конкуренції, тоді як дівчата демонструють вербальну агресію та уникнення конфліктів. Висока тривожність корелює з агресивними реакціями у стресових ситуаціях, а низька стресостійкість часто провокує агресію як захисний механізм. Учні, які обирають конкуренцію й уникнення, частіше проявляють агресію, тоді як співпраця та компроміс сприяють ефективному вирішенню конфліктів.

Список використаних джерел

1. Двіжона О. В. Вплив соціальних чинників на порушення психічного здоров'я дітей і підлітків. Психологічні перспективи. Вип. 13. Луцьк : Вежа, 2009. С. 107-114.
2. Максименко С.Д., Карамушка Л.М., Зайчикова Т.В. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін.-тів після диплом. Освіти. 2-е вид. К.: Міленіум, 2006. 264 с.
3. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують типову програму для кривдників: Збірник практичних матеріалів. Київ, 2020. 132с.
4. Мірошниченко О.А. Діагностика особистості майбутнього психолога: Методичний посібник до вивчення дисципліни «Практикум із загальної психології» для студентів спеціальності 7.040107 «Психологія». Житомир, 2012. 190 с.
5. Трофимчук В.В. Теоретичний аналіз феномену «Агресивність особистості. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології» Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та Інституту психології імені Г.С. Костюка. 2018. №1(13). С.184-188.
6. Шайгородський Ю. Криза підліткового віку як процес переоцінки цінностей. *Соціальна психологія*. 2009. № 6 (38). С. 148–153.
7. Школіна Н.В., Шаповал І.І., Орлова І.В., Кедик І.О., Станіславчук М.А. Адаптація та валідація україномовної версії шкали стресостійкості Коннора-Девідсона-10 (CD-RISC-10): Апробація у хворих на анкілозивний спондиліт. *Український журнал ревматології*, 2020. №80(2). С. 5–10.